

ДИГИТАЛИЗАЦИЈАТА КАКО ПОМОШНО СРЕДСТВО ЗА НАУЧНО ИСТРАЖУВАЊЕ НА ФОЛКЛОРНИТЕ МАТЕРИЈАЛИ

Сузана В. Спасовска
Универзитет Американ колеџ, Скопје
Датум на прием: 20.3.2023 година

Апстракт: Неопходноста од дигитализација на старите печатени материјали, особено средновековните ракописи и фолклористичките збирки, во ерата на информатичката комуникација, добива на значење ако се земе предвид дека достапноста на тие материјали веќе не се сведува само на физички контакт со нив, туку со помош на интернетот, денешниот истражувач и фолклорист, материјалите за кои, во некое друго време, би му требале редовни посети во различни библиотеки, сега ги има, речиси, како на дланка – само со едно притискање на гугл-пребарувачот. Фактот дека библиотеките и печатените материјали полека стануваат дигитални библиотеки и дигитални изданија може само да помогне и да ја олесни научната работа. Таква една олеснителна околност со дигиталните формати беше нашиот случај со истражувањето на фолклорната мистификација *Вега Словена*.

Дел од нашето истражување, кое се однесуваше на орфичките мотиви во *Вега Словена*, немаше да биде комплетно ако го немавме и дигиталниот формат на средновековната романса *Сер Орфео*, која иако е напишана на средновековен англиски јазик, може да се најде преведена на современ англиски јазик и е предмет на голем број научни елаборации и анализи. Токму ваквиот третман на одредени национални книжевни артефакти ѝ овозможува на научната јавност полесно согледување и споредување на книжевните идеи во одреден временски период и мапирање на нивното ширење и распространување во другите литератури и култури. Оттука, дигитализацијата може да се гледа како едно солидно помагало во зачувувањето на светското културно наследство.

Клучни зборови: дигитализација, дигитални архиви, споредбено проучување, мапа на научните согледувања, светско културно наследство

Дигитална наука

Ретко кој, пред дваесет години, ќе помислеше дека какво било научно истражување може да се направи не излегувајќи од дома ниту посетувајќи ги универзитетските библиотеки или научните архиви, а уште помалку, пак, не ни преминувајќи го куќниот праг за да замине на научни престои во некои од европските културни центри. Времето кога научните работници беа заглавени во прашливите рафтови на библиотеките како да е зад нас.

Тоа што денешниот научен истражувач е во поголема предност во однос на времињата кога дигитализацијата беше мислена именка е неговата многу поголема упатеност не само во националните или

пошироко, во балканските и во европските научни истражувања, туку и во следење на тековите на светската научна мисла, токму благодарјеќи на интернетот, ако се земат предвид репрезентативните концепти и тенденции на реномираните светски авторитети во дадената област.

Сето ова се случува поради појавата и развојот на новите информатички и технолошки системи и поради процесите на дигитализација и вмрежување. Од помош секако се не само дигиталниот облик на печатените материјали, туку и електронските студии и анализи, кои немаат своја материјална, хартиена основа, туку се појавуваат само во својата електронска форма, а нивната единствена егзистенција е во рамките на интернетскиот простор.

Дали е ова иднината на научните истражувања и колку се тие заштитени и обезбедени за следната генерација истражувачи, во смисла на нивно ползување, е исто така прашање како што е и прашањето за досегашните материјални проучувања, кои, дали, ако не добијат свој дигитализиран формат, ќе останат заборавени или пак распаднати во архивите и во библиотеките, без навремена дигитализација, па дури и конзервација – каква што е обично постапката со старите ракописи.

Една светла точка е дека за такви материјали во светските научни средини се грижат цели институти и музеи, кои им пристапуваат како на културни цивилизациски добра и не само што уредно ги чуваат зад стаклата на своите скапи витрини, туку веќе ги имаат дигитализирано и нивните микрофилмови. Се разбира, нивната дигитализација, ако не е ограничен пристапот преку разни претплати или вмрежување на институции од ист ранг, ќе значи обелоденување на тоа светско културно богатство. На тоа се надеваат и сите научни истражувачи, кои поради реткоста на тие изданија, не беа во можност да имаат пристап до нив.

Секој истражувач што живее во овие модерни дигитални времиња е исправен пред предизвиците на технолошката револуција – да биде вмрежен во семејството на истородни проучувачи, институти, универзитети, организации, кои, од час во час, стануваат сè поразгранети и поголеми, за да може и научниот влог да биде позабележителен.

Отвореноста на универзитетите и академската средина не само за објавување на најнови научни истражувања на интернет, туку и за презентирање на содржините на своите библиотеки и архиви во дигитални формати ќе го зголеми и научниот интерес за нив и ќе придонесе за нови сознанија и толкувања.

Медиумска стварност и медиумска писменост

Светот забрзано ги дигитализира своите материјални артефакти – од материјални тие стануваат дигитални. И тука е засегната речиси целата културна сфера. Книги, слики, филмови – сето тоа можеме да го најдеме во дигитален формат. Весниците и списанијата одамна веќе се онлајн, а и студиските и научните програми на универзитетите и на институтите – ширум светот.

Како никогаш досега имаме можност да направиме увид во образовните политики на секоја земја, а исто така и да направиме компаративни согледувања во однос на научните постигнувања. Сето ова не беше можно пред само дваесетина години и се чини дека се наоѓаме пред нова милениумска стварност – виртуелната стварност, која секојдневно се збогатува и се видоизменува со нови и нови податоци, со нови и нови информации.

Светот веќе неколку години е соочен со нов предизвик – небаре е пред нова просветителска ера, но овој пат во светот на медиумите – медиумската стварност. За неа, голем број теоретичари и истражувачи препорачуваат дека е потребна и нова писменост – т.н. медиумска писменост. Во светот на: дигитални медиуми, дигитални учебници, дигитални закони и правни акти, како и на: онлајн состаноци, конференции и симпозиуми, па дури и во образовниот процес, кој се одвиваше онлајн за време на пандемијата од КОВИД-19, не зачудува тоа што пред современиот човек се појавува потреба од нова обука и подучување како нормално да функционира среде тој дигитален свет, кој има свои правила на уредување.

За да можеме да се справиме со сета оваа наезда од секакви информации, кои надоаѓаат како бранови и во кои новите информации инстантно ги заменуваат старите, а во некои случаи и ги побиваат, преку појавата на лажни вести, на пример, неизбежно ни е потребно да бидеме медиумски писмени. Така медиумската писменост станува главна способност за препознавање на квалитетни и на веродостојни содржини наспроти морето од секакви непроверени, несигурни, небезбедни, па најчесто и фантомски веб-страници, кои нудат незамисливи богатства и знаења. Медиумската писменост подразбира критичко мислење и превреднување на медиумските содржини и вештина за правилно пребарување на дигиталните извори, што е особено важно за едно компетентно и исцрпно научно истражување.

Распрснувањето на Гутенберговата галаксија

На значењето на големиот квантен скок во однос на: писменоста, образованието и знаењето, во врска со новите медиуми, нè предупреди канадскиот теоретичар на медиумите Маршал Меклуан. Со неговите

книги се појавија првите теории на медиумите и почна да се создава медиумската култура. Тој во 1963 во својата книга *Гуџемберџова галаксија* му оддава признание на Јохан Гутенберг и на откривањето на неговата печатарска преса – кога беа испечатени и првите книги на европско тло, конкретно *Библијата* на латински јазик во 1455 година.

Ренесансната иновација што ја донесе печатарската техника ја прекина скрипторската традиција и предизвика промена во меморирањето на културното и на духовното наследство на човечката цивилизација. Втора таква иновација се случува по речиси пет века кога, хартиените изданија, полека се преобразуваат во дигитални или во електронски формати.

И ако овој период од европската книжевна историја би можеле да ја наречеме Гутенбергова епоха, во која се роди новиот типографски човек, дали, со појавата на дигиталната епоха, преминуваме во нова еволуциска состојба на новиот дигитален човек? Може ли новиот дигитален човек да опстане без типографијата?

Каде во сето ова се наоѓа усното или оралното творештво, кое, во голем дел, благодарейќи на националните побуди на европскиот романтизам, успеа да остане запаметено и зачувано меѓу кориците на разни печатени публикации. Се разбира, најважниот дел од тоа европско, па и балканско народно наследство, остана да се репродуцира и до денешни дни.

Овде би можеле да се надоврземе на уште една значајна книга и на уште еден значаен автор. Имено, се работи за Валтер Ј. Онг и неговата позната студија *Оралносѝ и литерарносѝ, Технолоџирање на зборосѝ* од 1982 година, во која авторот ја анализира усната наспрема печатената култура, при што примарната усна култура е онаа преткнижевна култура. Потоа ги наведува манускриптната (ракописна) и печатената (Гутенбергова) култура и најпосле, секундарната усна култура, која, преку средствата за комуникација, го потенцира звукот. Тоа значи дека со развојот на масовните медиуми, усноста повторно стапува на сцена, но не за да ја потисне типографијата, туку повторно да го врати, во живот, говорот, односно живиот збор.

Преминот од типографски, како што вели Меклуан, до дигитален човек, не се случил преку ноќ, туку биле потребни векови. Затоа, само во 20 век имаме едно чудо технолошки пронајдоци, кои го превртуваат светот на глава. Одеднаш она што можело само да се испечати станало и нешто што можело и да се чуе и да се види, а пронајдени се: радиото, телеграфот, телефонот, телевизјата. Ете ја тука на показ секундарната усност. Како круна на сето тоа е компјутерот и неговото вмрежување. Благодарейќи на електрификацијата од почетокот на минатиот век, 21 век стана век на интернетот и на дигиталните медиуми. Радиото,

телеграфот и телевизијата го најавија новиот начин во сфаќањето на човечката цивилизација во нејзината планетарна димензија.

Тоа мошне умесно го истакнува и Меклуан во книгата од 1964 година *Разбирање на медиумите: Продолженициите на човеки* кога вели дека „електричните средства за проток на информации ја менуваат нашата типографска култура еднакво интензивно како што печатот ја менуваше средновековната ракописна и схоластичка култура“ (McLuhan 2008: 159). Таа промена на текот на информациите сега се случува особено забрзано по појавата на дигитализацијата и на сите нови електронски уреди со кои, практично, типографијата се потисна во втор план. Од средината на 15 век, типографијата господарела речиси добри два века, повеќе печатејќи антички и средновековни книги отколку што печатела нови (McLuhan 2008: 153). Благодарейќи на печатарската традиција сме се надоврзале на изгубениот континуитет во претходните векови.

Печатот е особено важен и за нашите балкански околности бидејќи првите печатени книги на македонски јазик се случуваат дури во 19 век кога се објавуваат и голем број зборници на народни умотворби – а овој податок го споменуваме поради фактот што до објавата на првите печатени фолклорни материјали – покрај ракописните преписи на црковните преводи, потребни за христијанската богослужба, друг медиум со кој се одржувале традицијата и колективното паметење на македонскиот човек биле усната култура и неверојатната мнемотехничка способност кај одредени поединци за репродуцирање на голем број народни умотворби. Овде може да се истакне разликата што ја споменува и Онг, за различните општества, да речеме преодоминантно усно и преодоминантно литерарно општество, иако, во македонскиот контекст усноста и литерарноста, постојат истовремено – односно усната култура била поврзувана со социјалниот – нелитерарен – круг (пејачи, раскажувачи и нивните слушатели), а литерарната култура – со богословскиот – литерарен – круг, кој, освен со превод на богословска литература, се занимавал и со преписи или со умножување на ракописите, пред појавата на печатарската преса. Поради оваа двојност и особено поради важниот орален елемент на македонската култура, таа многу подоцна влегува во кругот на литерарни култури, и тоа првенствено преку печатење токму на оралната култура.

Меклуан посочува дека токму „печатењето овозможило ново големо паметење на списите од минатото поради што личното паметење станало непогодно“ (McLuhan 2008: 156). Од ова се гледа дека усната, писмената и дигиталната култура се надоврзуваат една на друга, но со појавата на секундарната орална култура, што ние, во нашиот случај, ќе ја наречеме дигитална култура, овие култури

всушност постојат и паралелно и истовремено, односно дека ниту една од нив нема да ги укине другите во целост. Попрво би се рекло дека последната – дигиталната култура – всушност ги вклучува во себе и усната и писмената – на тој начин што писмената ја електронизира и ја умножува, а усната ја конзервира и ја архивира – пример за тоа се документарните телевизиски и радио-емисии, како и магнетофонските снимки со фолклорни материјали.

Се разбира, како што луцидно предупредува Меклуан, „штом некаква нова технологија ќе почне да се развива и да се применува во некоја општествена средина, таа не е во состојба да престане да ја проникнува сè додека секоја институција не достигне заситеност. Типографијата ја проникнува секоја фаза на уметноста и науката во изминатите петстотини години“ (McLuhan 2008: 159).

Сведоци сме денес дека дигитализацијата, како технологија на новиот милениум, буквално ја проникнува сета општествена стварност – преку средствата за јавно информирање, до: политичките, образовните, културните и научните кругови. И тоа ќе се случува сè додека јавната сфера не се презасити од неа или, како што би рекол Меклуан, кога експлозијата започната со фонетските букви попрво ќе се преврти во „имплозија“ под силата на моменталната брзина на електрицитетот.

Дигитализацијата едноставно значи претворање на аналогниот изворен материјал во бројчен формат, кажано со информатички речник, односно она што е веќе отпечатено добива своја електронска форма и како што умножувањето беше важна особина на печатарството, така и електронските материјали денес се умножуваат, само со едно симнување од дигиталната мрежа, без да има потреба од каква било материјална и финансиска поткрепа.

Предноста на дигитализацијата при научното истражување е, всушност, во пристапноста до важни материјали, кои, во својата типографска форма, беа сместени во библиотеките и во архивите. Радува фактот што речиси сите библиотеки и архиви работат на проект за дигитализирање на своите книжевни артефакти. Се разбира, дигитализацијата ја надминува потребата од печатарски трошоци не само кога постои исцрпеност на тиражот на некоја публикација, туку и кога поради немање доволно материјални средства, не можат да се реализираат некои капитални изданија.

Печатени версус дигитални изданија

Но, се поставува прашањето – што ќе се случи кога ќе се исцрпи дигитализирањето на сите печатени изданија? Дали следната фаза е книгите да се објавуваат само во електронски формат и дали со тоа ќе престане печатењето на книгите, како што го знаеме дотогаш. И како

што вели Магнус Линдквист, познат шведски говорник и економист, ако „Филип Морис“ создава „свет без тутунски чад“, што е воедно и првата компанија од тутунската индустрија, која пред повеќе од десет години постави нова цел и мисија, тогаш можеме ли, по примерот на цигара без чад, светот на културата да го замислиме како книга без корица, слика без рамка, музика без инструменти.

Доволно ли е футуристички ако се оддалечиме од референтната стварност и се населиме во дигиталните простори, што ќе изгуби, а што ќе добие човештвото со тоа, ќе биде ли следниот чекор и човек без тело, нешто што веќе опстојува во светот на социјалните медиуми. Ќе изумрат ли играчките, собирачките, родендените и кафеаните на кои и во кои луѓето се собираат и ја споделуваат радоста на живеењето? Ќе биде ли само преодна фазата на седење зад тастатурата? И, како што би рекол Меклуан, ќе се презасити ли еднаш човекот од дигиталниот живот? Технологијата би требало да го олесни животот, но не и да го замени. Дали на тоа заситување му се гледа можеби крајот во денешниот миг кога имаме криза во енергетските системи? Ќе значи ли тоа прекин на електронската комуникација или во потрага по нови енергетски, па можеби дури и космички извори, ќе се овозможи некое ново вмрежување?

По сите овие револуции – од Гутенберг наваму – како што се: индустриската, информатичката и сега дигиталната револуција, кога постои зголемено и забрзано ширење на нови идеи и концепти, знаења и вештини, ќе успее ли човештвото да запре за момент и да се запраша против кого ги крева овие револуции – против незнаењето, ропството и манипулацијата или само се залажува давајќи им нов облик – и на незнаењето (половина знаење е полошо од незнаењето), и на ропството (човекот им служи на медиумите наместо тие нему) и на манипулацијата (човекот станува средство за манипулација).

Во времето кога имаме енциклопедии на светското знаење со притискање на само едно копче на телефонот или на компјутерот, нивото на општа писменост и знаење е разочарувачко. Дали се должи тоа на главните организатори на јавната медиумска сфера, кои, пренебрегнувајќи го обичниот секојдневен живот на луѓето, прават сензациски приказни, секс-скандали и реални шоуа во кои воопшто не е отсликан реалниот живот и кои ги претвораат медиумските содржини во забава за масите, наместо во нивна едукација?

Студија на случај: *Веда Словена* и средновековната романса *Сер Орфео*

За едно такво олеснувачко дигитално искуство би сакала да споделам во редовите што следуваат. Кога пред неколку месеци започна моето потесно истражување на песните од мистификацијата

Вега Словена, објавена во два тома од страна на српскиот собирач на народни умотворби Стефан Верковиќ во 1874 во Белград и во 1881 во Санкт Петербург, најпрвин она од што пријатно се изненадив беше тоа што ја најдов обемната публикација (само првиот том од 1874 има 568 страници, кој е двојазичен, на изворниот дијалект и на француски) во електронска верзија, и тоа не на конкретен сајт или во рамките на некој универзитет или институт, туку како самостојно издание скенирано и објавено во интернет-просторот.

Она што е уште почудно е дека на почетните страници на изданието стои печатот од библиотеката на Тејлор институшн при Оксфордскиот универзитет, од 14 септември 1987 година, кога најверојатно е пристигнато и заведено изданието во библиотеката. Многу се израдував на овој формат од проста причина што материјалниот или книжниот формат ќе имаше доста ограничувачки рамки за негово користење во случај да беше позајмен од библиотека, а за примерок од книжарница мислам дека не може ни да се замисли, не само затоа што е веќе исцрпено изданието што го подготви „Македонија Прима“ пред извесен период, туку затоа што ниту еден современ издавач не би бил заинтересиран да се вложи финансиски во таа авантура на повторно објавување на публикацијата, и покрај тоа што во времето кога се појавила предизвикала особен интерес во научната јавност.

Иако сè уште се кршат копјата за нејзината веродостојност, сепак генералното мислење за *Вега Словена* останува дека тоа е мистификација или како што некои знаат и поостро да ја наречат – груб фалсификат. Тоа би можело и така да се дефинира кога би се гледало на неа како на изолиран случај, но ако се смести во дадениот историско-општествен контекст, ќе се види дека воопшто не е случајно што се пројавила една таква творба и на балканските простори. Имено, еден од нашите најдобри проучувачи на ова дело е професорот Гане Тодоровски, кој патем има докторирано на темата на мистификацијата *Вега Словена* и кој исто така ја споменува нејзината контекстуализација во пошироки европски рамки.

Мора да се каже дека имавме тешкотии да ја најдеме книгата на Тодоровски, која е всушност испечатената негова дисертација, затоа што тиражот одамна се исцрпил, а примероците од книгата, пак, завршиле меѓу рафтовите на нечии индивидуални и домашни библиотеки. Нам единствено ни преостана да искористиме еден извадок од неа, кој циркулира во интернет-просторот во електронски формат. Што би правеле кога и тоа би го немало!

Со проучувањето на Тодоровски еден феномен од историјата на балканскиот фолклор доживеа да биде доволно расветлен и во нашата македонска наука. Од неговата студија, сепак, најмногу дознаваме за

европскиот контекст на *Веда Словена*. Имено, пред нејзината појава, во европските литератури се објавуваат книжевни мистификации, како израз на духот на времето, при што Тодоровски укажува дека „таа може слободно да се мери со Макферсоновиот ‘Осијан’, Меримеовата ‘Гусла’ и ‘Кралевдворскиот ракопис’ на Вацлав Ханка“ (Тодоровски 1967: 409).

Дали Верковиќ и Гологанов знаеле за овие мистификации, не може да се потврди со сигурност, но она што сепак е извесно е дека Гологанов, како селски учител, бил упатен во преводната литература, оти имињата на дел од ликовите што се сретнуваат во *Веда Словена* потсетуваат на оние од индиската и од словенската митологија, потоа тука се споменува и ликот на Орфеј, што пак упатува на тоа дека митот за Орфеј му бил познат на Гологанов, но при нашиот прв прочит на песните за Орфеј, како што е наречен во првиот том, ќе се види дека не може да се повлече никаква паралела со интерпретацијата на митот за Орфеј, ниту во старогрчките, ниту во римските извори.

Тоа, всушност, за нас беше и најголем предизвик. Иако во тоа време, па и многу порано, во средновековната и во романтичарската европска книжевност циркулира добропознатата приказна за Орфеј и Евридика, во неколкуте песни за Орфеј од *Веда Словена*, кои функционираат како *варијација на шема*, има всушност сосема превртена перспектива на митот. Имено, тие песни функционираат не како катабазис, односно како песни на мистичните иницијации (бидејќи класичниот антички мит, всушност, зборува за потрагата на Орфеј по Евридика слегувајќи во адот), туку обратно – како митови на анабазис, бидејќи наместо главниот јунак на митот да слегува во подземниот свет, тој се качува на небесата, каде што е домот на Сонцето.

Преку песните за Орфеј во *Веда Словена* сакавме, сепак, да покажеме дека не е земен случајно тој мит, не само затоа што тој бил тракиски и родопски пеец, туку затоа што, во времето на европскиот романтизам, повторно се актуализираат античките мотиви, благодареејќи на сè уште живата традиција на интересот за античките мистерии. Уште на тоа ако се додаде дека љубопитството за орфичките мистерии, како директен култ на орфизмот, овој пат функционирало како вовед во античката митологија, понатамошно објаснување е излишно. Дека митот за Орфеј е познат добро и во англиската средновековна литература ни потврдува и бретонскиот напев, односно романсата *Сер Орфео*, чиј автор е непознат.

Она што нè поттикна да ги споредуваме овие два дискурса за Орфеј беше, всушност, изместувањето од главната наративна нишка на митот. И во *Сер Орфео* имаме неколку нови и дополнети содржини на векепознатата матрица. Имено, сер Орфео не е само пејач, туку е и

крал, а неговата кралица Хеуродис е грабната од самовилскиот крал, е маѓепсана и е однесена во Самовилската земја. Во потрагата по својата сакана, сер Орфео не слегува во подземјето, туку 10 години поминува во самотија, чекајќи можност да ја ослободи својата кралица. Преправен во сиромашен трубадур, со својата харфа, тој стигнува во Самовилската земја и во преговори со самовилскиот крал успева да ја ослободи Хеуродис.

Се разбира, немаше никаков друг начин да го анализираме овој средновековен напев или оваа средновековна романса, освен да пристапиме кон неговата дигитална форма што постоеше на интернет. Со ова само сакав да покажам дека дигитализацијата на фолклорните материјали и нивните научни анализи донекаде ја олеснуваат позицијата за компаративно проучување на дела со слични мотивско-тематски специфики. Овие творби стануваат многу поприфатливи во својата дигитална форма не само поради тоа што таа форма овозможува електронско пребарување на дадени топоси, туку и затоа што овозможува да се види денешниот статус на таа творба во научните проучувања, се разбира оние што веќе се објавени на интернет.

Тоа отвора доста различни перспективи за нивното проучување и согледување, да речеме, во конкретниот случај како митот за Орфеј бил преработуван во различни европски културни средини, вклучително и во балканската културна средина, односно во бугарската и во македонската. Иако, во проучувањата за мистификацијата *Вега Словена* досега, колку што ни е нам познато, не било разгледувано подробно прашањето за орфичките теми, со овој текст сакавме да покажеме дека делото може да се доведе во корелација со други дела, кои го третираат ова прашање.

Заклучок

За крај, како заклучок, би сакале да споменеме дека и покрај моменталната доминантност на дигиталната култура, оралната или усната култура, и покрај толкуте технолошки иновации, сепак нема да изумре и ќе продолжи да постои како што постоела и пред сите овие пронајдоци. Сакаме да веруваме дека таа ќе преживее и по нив затоа што усната или оралната култура е дел од човековото опстојување. Во семејните односи, кои во некои средини сè уште не се дезинтегрирани, воспитувањето преку збор сè уште се слуша на домашната сцена иако, устите што се смеат од: телевизорите, компјутерите и телефоните знаат да бидат и прегласни.

Писмената култура, која за словенскиот свет е зачната на овие простори, ќе продолжи да се одржува, како што и се одржувала континуирано низ вековите преку преписите на старите преводни

ракописи. Иако, дел од нив, одамна се во витрините на европските библиотеки и архиви како скапоцени артефакти, како што сведочат голем број истражувачи, тие, сепак, се спасени од заборавот.

Дигиталната култура најдобро ќе биде да се перципира како архивар на сета писменост и на сето човеково знаење, но и како дисеминатор, распрснувач на тоа насобрано знаење затоа што сето тоа произлегло и му припаѓа на човештвото, во целост. И ако на сметка на дигитализацијата може да ѝ се припише дека се користи со обесчовечената технологија, треба да го споменеме уште еднаш Меклуан и неговото тврдење дека технолошките апарати немаат чувство за етика, но затоа човекот што ги создал и ги употребува има или би требало да го има за да ја задржи и одржи својата човечност. Во таа воспитна компонента, тој нема да може да се откаже од својата орална традиција преку која секојдневно ја пренесува и му се пренесува неговата лична историја – во рамките на семејните врски и на крвната, па и на социјалната поврзаност меѓу единките. Тој знае дека со негувањето на својата традиција го зачувува споменот на своите предци за своите потомци. А конечно, сето тоа ќе му ја обезбеди и идентитетската егзистенција во светот на колку различни, толку и безлични наративи.

ЛИТЕРАТУРА

Сајтографија

McLuhan, M. 2008. *Razumijevanje medija*. Zagreb, <https://is.gd/SZthh9> [Пристапено на 15.2.2024].

Mekluan, M. 1973. *Gutenbergova galaksija. Nastajanje tipografskog coveka*. Beograd: Nolit, <https://is.gd/GCDkZy> [Пристапено на 15.2.2024].

Sir Orpheo, <https://is.gd/isMgX6> [Пристапено на 15.2.2024].

Вега Словена. 1874. Том 1. Београд, <https://is.gd/Jt7jDK> [Пристапено на 15.2.2024].

Ong, W. J. 2002. *Orality and literacy*. Routledge, <https://is.gd/wyky2A> [Пристапено на 15.2.2024].

Тодоровски, Г. 1967. *За и поштив Вега Словена*, <https://cutt.ly/o27P4uw> [Пристапено на 15.2.2024].

DIGITALIZATION AS AN AUXILIARY TOOL FOR SCIENTIFIC RESEARCH OF FOLKLORE MATERIALS

Suzana V. Spasovska
University American College, Skopje

Summary

The digitalization – as a product of the information era – is especially useful for archiving and preserving – not only of the older issues like the printed editions

dating back to the 19th century and earlier, even of the manual handwritings that date back into the Middle Ages – but as well of the exhausted editions that can't be found on sale anymore. Digital libraries are necessary within any scientific research and inquiries – not only of the natural and social sciences but also of the ethnic and folklore materials – especially of those dating back to the Romantic era – because of the actual sensitivity of those editions, being very old and in a bad condition for their physical use. Of course, digitalization doesn't only relate to the diachronic aspects of these editions (accessibility to the older materials), but it also relates to the synchronic aspects of the editions. Namely, those numerous digital networks, databases, web pages, e-magazines, and net portals – bring much broader visibility of and accessibility to materials related and/or considering contemporary scientific researches on those folklore materials. One of the examples of this is the digital editions of the literary mystification *Veda Slovena* (*Беза Словена*) and of the contemporary translation of the anonymous medieval English poem *Sir Orpheo* (*Сеп Орфео*): without these digital (digitalized) editions of those significant poems – we could easily be unable or in any position to literary compare & analyze the specific signifying links and similarities between them.